

การประยุกต์แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน:

กรณีศึกษาชุมชนบ้านชาวหลวง จังหวัดน่าน ประเทศไทย

Application of Social Enterprise Concept for Sustainable Tourism

Development : Case Study of Saolaung Community

at Nan Province, Thailand

ศุภพล จันเพชร (Katchaphon Janpetch)

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

อีเมลผู้แต่งหลัก : kj.work23@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้กล่าวถึงประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน โดยใช้รูปแบบจากการประยุกต์แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม ในการตอบคำถามด้านความอยู่ดีมีสุขและการสร้างรายได้ในชุมชนที่มาจากการขับเคลื่อนจากคนในชุมชนภายใต้คำถามที่ว่า “การใช้แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร” ซึ่งการวิเคราะห์รายละเอียดจากบทความฉบับนี้ ใช้การวิเคราะห์จากความเข้าใจถึงกรณีศึกษาของชุมชนในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งโครงสร้างคำถามเป็นลักษณะปลายเปิดในประเด็นคำถามด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยว

ข้อสรุปจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นข้อค้นพบในรายละเอียดปัจจัยที่มีส่วนในการส่งผลให้เกิดความสำเร็จต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านชาวหลวง ที่ตอบสนองการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีรายละเอียดประกอบด้วย 3 ข้อหลัก ได้แก่ 1.การสร้างความรู้ความเข้าใจของบุคลากรในชุมชนบ้านชาวหลวง 2.ปัจจัยที่ส่งเสริมด้านความชัดเจนในการเป็นผู้ประกอบการสังคมของชุมชนบ้านชาวหลวง และ 3.ปัจจัยสนับสนุนศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมของชุมชนบ้านชาวหลวง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวของสมาชิกชุมชนแต่ละคน ดังนั้น ปัจจัยที่สนับสนุนศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการสังคมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการช่วยกระตุ้นในการขับเคลื่อนให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีความท้าทายเป็นอย่างมากในการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้กับชุมชนที่มีความเป็นเมืองสูง ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในระดับที่สูง เนื่องจากอาจมีพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนที่แตกต่างกันอย่างมาก ซึ่งบทความวิจัยชิ้นนี้สามารถใช้เป็นปัจจัยพื้นฐานในการใช้เปรียบเทียบกับกรณีศึกษาอื่นและทดสอบด้วยวิธีการต่างๆ ในประเทศที่มีความประสงค์จะพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจฐานรากด้านการพัฒนาท่องเที่ยวในชนบท

คำสำคัญ : ธุรกิจเพื่อสังคม ; การพัฒนาการท่องเที่ยว ; ความยั่งยืน

Abstract

This paper discusses the issue of sustainable tourism development from using the theme of applying the concept of Social Enterprise. In answer for the question, it's about well-being and making Income driven by people in the community under the question of "How to use social enterprise in sustainable tourism development". To analyze data the researcher employed an analysis for understanding case studies of community in northern of Thailand. The structure of interviewing questions is open-ended question. The topic to interview was about tourism development under the concept of social enterprise. The interviews were conducted to activity organizers who organized tourism related - activities.

The findings reveal that there are three successful factors of the social entrepreneurship towards potential development for sustainable tourism in Saolaung community. These three factors are 1) the internal social responsibility of Saolaung community, 2) factors promoting clarity in the social entrepreneurship of Saolaung community, and 3) factors supporting the potential of social entrepreneurship of Saolaung community which is existed in each community member already. Therefore, factors support the potential of social entrepreneur that are important in stimulating the achievement of the objective. This research has extremely been challenging in applying the concept into a higher urban communities. This may not be able to drive to a high level of achievement because of different community members' behaviors. This article can be used as a basis for comparison with other case studies and tested in a variety of ways for countries that wish to develop a strong economic community to foundations for rural tourism development.

Keyword : Social Enterprise ; Tourism Development ; Sustainability

บทนำ

ธุรกิจเพื่อสังคมถือเป็นการเปลี่ยนแปลงการดำเนินธุรกิจอีกทางหนึ่งขององค์กรในปัจจุบัน เพราะนอกจากการดำเนินกิจกรรมเพื่อหวังผลกำไรในด้านธุรกิจแล้ว ยังมีการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงทิศทางของปัญหาสังคมให้ดีขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ การกำหนดแผนธุรกิจที่มีผลกระทบในวงกว้างต่อสังคม หรือแม้แต่การหาทางแก้ไขปัญหาสังคมโดยใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยเหลือ (Zahra et al., 2009) แต่ในสิ่งที่ยังเป็นความ

คลุมเครือเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคมจะเป็นในลักษณะความชัดเจนในการแก้ไขปัญหาสังคมได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบธุรกิจต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับสิ่งที่ค้นพบว่า อะไรคือคุณค่าของธุรกิจเพื่อสังคม และเหตุผลในการอธิบายถึงสิ่งที่กำลังดำเนินการ (Hechavarria and Reynolds, 2009)

การถกเถียงภายในวรรณกรรมต่างๆ เป็นหลักฐานที่ทำให้เกิดความสับสนของสิ่งที่เรียกว่า ธุรกิจเพื่อสังคม (Defourny, 2001) ส่วนหนึ่งเป็นเพราะธุรกิจเพื่อสังคมเป็นการรวมความหลากหลายในการขับเคลื่อนแผนงานสู่สาธารณะ โดยเฉพาะการเป็นสื่อกลางในการเชื่อมต่อภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีจิตอาสา (Seanor and Meaton, 2008) ในทฤษฎีพื้นฐานทางสังคมนำเสนอไปสู่จุดเริ่มต้นเพื่อสร้างความเข้าใจต่อรูปแบบของแนวคิดใหม่ในความแตกต่างของบริบทที่เป็นสากล ระดับพื้นฐานส่วนใหญ่ทฤษฎีจะอธิบายถึงการยังคงอยู่ของหน่วยงานทางสังคม และรูปแบบของความหลากหลายเพื่อพัฒนาไปยังหน่วยงานทางสังคมใหม่ๆ (Salamon et al., 2000) ความเข้าใจนี้ยังส่งผลให้เกิดการอธิบายเพื่อสิ่งที่เห็นในระดับสากลด้านการพัฒนาของหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร

ในประเทศที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งแนวโน้มที่เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวบริการ โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่แหล่งท่องเที่ยวหรือชุมชนที่มีเอกลักษณ์หรือภูมิปัญญา ธุรกิจเพื่อสังคมจะเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการสร้างโอกาสกระจายรายได้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในช่องว่างระหว่างสังคม ยิ่งไปกว่านั้นธุรกิจเพื่อสังคมจะเป็นอีกเครื่องมือที่สามารถทำให้เกิดนวัตกรรมรูปแบบใหม่ๆ ทางการท่องเที่ยว โดยมีเป้าประสงค์ที่จะทำให้ผู้คนทั่วปฐุจกและเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งนั้นๆ

ในรูปแบบที่แตกต่างของธุรกิจเพื่อสังคมสิ่งสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ คือ การบูรณาการความร่วมมือขององค์การต่างๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อสังคมเดียวกัน บางบทความอาจกล่าวถึง การให้บริการในลักษณะการกุศล ในสิ่งแรก คือ การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน การแลกเปลี่ยนพื้นฐานของแต่ละองค์การ เนื่องจากมีความหลากหลายในบริบท (Powell and Barrientos, 2004) ต่อจากนั้น คือ การที่โลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงของการจัดสรรงานต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการจ้างในตลาดแรงงานทำให้เกิดการกลายสภาพจากธุรกิจเพื่อสังคมไปเป็นธุรกิจทั่วไป สิ่งเหล่านั้นสามารถส่งผลให้เป้าหมายเกิดการเปลี่ยนแปลง (Taylor, 2003) ในบทความฉบับนี้จะอธิบายถึงองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมที่สอดคล้องกับกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านภายในและภายนอก ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้นำไปสู่การศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนโดยการใช้รูปแบบจากแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม ในการตอบคำถามด้านการสร้างคามอยู่ดีมีสุขและการสร้างรายได้ในชุมชนที่มาจากการขับเคลื่อนจากคนในชุมชน ภายใต้คำถามที่ว่า “การใช้แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร” ซึ่งสิ่งสำคัญ คือ การพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดการผลักดันไปสู่การเป็นธุรกิจเพื่อสังคม และส่งผลให้เกิดการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการสร้างควมรับผิดชอบสังคมที่มาจากภายในของบุคลากรผ่านแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมด้านความชัดเจนในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
4. เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงวิชาการที่เกิดจากการประยุกต์แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านชาวหลวง จังหวัดน่าน ประเทศไทย

ขอบเขต

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาเกี่ยวกับ การประยุกต์แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านชาวหลวง จังหวัดน่าน ประเทศไทย ประกอบด้วย

ขอบเขตด้านประชากร ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรสำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงจำนวน 12 ราย ได้แก่ ผู้แทนชุมชน จำนวน 7 ราย ผู้แทนหน่วยงานท้องถิ่น จำนวน 2 ราย และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว จำนวน 3 ราย

ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนบ้านชาวหลวง จังหวัดน่าน ประเทศไทย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาสำหรับการวิจัย โดยศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนโดยใช้รูปแบบจากแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อตอบคำถามด้านการสร้างควมอยู่ดีมีสุขและการสร้างรายได้ในชุมชนที่มาจากการขับเคลื่อนจากคนในชุมชนภายใต้คำถามที่ว่า “การใช้แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร”

ขอบเขตด้านเวลา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาในการทำวิจัยครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่การร่างข้อเสนอแนะ การเก็บข้อมูล การประมวลผล และสรุปผลการวิจัย ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ.2559 ถึงมีนาคม พ.ศ.2560

วิธีดำเนินการวิจัยและระเบียบวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีดำเนินการวิจัยตามหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดการสร้างกระบวนการต่างๆ ประกอบด้วย

วิธีวิทยา งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม (Phenomenology) เพื่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับ การประยุกต์แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านชาวหลวง จังหวัดน่าน ประเทศไทย โดยใช้กระบวนการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลลำดับแรกก่อน โดยใช้วิธีการถอดข้อมูลแบบคำต่อคำ หลังจากนั้นจึงได้มีโน้ตสโน้ตหลายอย่างและนำมาสู่การกำหนดสมมติฐานชั่วคราวเพื่อใช้เป็นแนวคำถามในการถามคนต่อไป จนกระทั่งทฤษฎีถึงจุดอิ่มตัว กล่าวคือ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นเพิ่มเติมในลักษณะประเด็นใหม่ๆ ผู้วิจัยจึงหยุดเก็บข้อมูล ซึ่งจากการเก็บข้อมูลผู้วิจัยให้ความสำคัญโดยแนวคำถามได้เน้นในสิ่งที่บุคคลได้สร้างความหมายเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ตามมโนทัศน์ของตนเอง ซึ่งสามารถอธิบายถึงกระบวนการของเหตุการณ์ แนวทางกิจกรรม สิ่งที่เกิด หรือการมีปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น (พิทักษ์ ศิริวงศ์ 2547)

วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยได้คำนึงถึงความสำคัญของประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ซึ่งตำบลบ่อสวกมีประชากรจำนวน 6,570 คน(อบต. บ่อสวก) จึงได้คัดเลือกผู้มีส่วนสำคัญและมีหน้าที่รับผิดชอบหลักในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวจากภาคส่วนต่างๆ โดยใช้กระบวนการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผลการสัมภาษณ์ทำให้การเก็บข้อมูลของผู้วิจัยมาถึงจุดอิ่มตัวที่ ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในการวิจัยมีทั้งสิ้น จำนวน 10 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อสวก ผู้ใหญ่บ้านชาวหลวง ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ่อสวก ประชาชนในชุมชนชาวหลวง เจ้าหน้าที่พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน อพท. และเจ้าหน้าที่พัฒนาพื้นที่พิเศษ สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่าน่าน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ซึ่งใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล ระหว่างเดือนมกราคม ถึงกุมภาพันธ์ พ.ศ.2560

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อนำมาใช้ในการสร้างเครื่องมือ ซึ่งเป็นข้อคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้างโดยมีอยู่ด้วยกันจำนวน 5 ข้อ นอกจากนั้นผู้วิจัยได้เลือกใช้การบันทึกข้อมูลด้วยวิธีการเขียน และการบันทึกเสียง โดยเลือกใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แนวคำถาม เครื่องบันทึกเสียง สมุด ปากกา และกล้องถ่ายภาพ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยทำข้อมูลที่ได้อาภิบาลห้รายละเอียดเพื่อให้ทราบถึงความถูกต้องของเนื้อหา และทราบถึงความใกล้เคียงกันเพื่อนำไปสู่จุดอ้อมตัวของข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าวได้นำมาตรวจสอบข้อมูลจากทั้งหมด 3 แหล่ง ได้แก่

1. จากแหล่งที่มาของข้อมูล โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ คือ หนังสือวารสารวิชาการ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
3. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัย ซึ่งเป็นแนวคิดของผู้ที่ได้รับการยอมรับและเป็นผู้ค้นพบแนวคิดดังกล่าวจนได้รับความนิยมมาถึงปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นทิศทางและพิจารณาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการทุนวัฒนธรรมบนฐานชุมชนบ้านชากแง้วด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ มีขั้นตอนประกอบด้วยผู้วิจัยได้เตรียมแนวคำถามที่มีคำถามเป็นลักษณะปลายเปิด ซึ่งแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นด้านความตรงตามเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้แนวคำถามมีความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งหลังจากเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ด้วยวิธีการสรุปและนำเสนอข้อมูลที่อธิบายลักษณะของข้อมูลชุดนั้นให้เป็นที่เข้าใจโดยสังเขปเพื่อบรรยายปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น โดยมีขั้นตอนคือ แบ่งข้อมูลเป็นหมวดหมู่สำหรับตีความข้อมูล และอธิบายความหมายเพื่อใช้สำหรับสร้างข้อสรุปด้วยวิธีการบรรยาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมที่สามารถส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ชุมชนบ้านชาวหลวง ดังต่อไปนี้

1.การสร้างควมรบัผดชอบสังคมที่มาจากภายในของบุคลากรในชุมชนบ้านชาวหลวง

1.1 ความเท่าเทียมทางโอกาสและการปฏิบัติตามแผนงาน

ในพื้นที่ชุมชนบ้านชาวหลวงมีการปฏิบัติงานที่คำนึงถึงคือความเท่าเทียมกันในการปฏิบัติงาน เพราะสิ่งนี้จะเป็จุดเริ่มต้นในการสร้างจิตสำนึกหรืออาจหมายถึงการวางรากฐานภายในจิตใจให้แก่บุคลากร (Welford, 2005) ซึ่งถ้าการปฏิบัติในหน่วยงานไม่มีความเท่าเทียมกันทางโอกาสแล้ว อาจเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ และเป็นสิ่งที่ทำให้แผนงานที่วางไว้ อาจเกิดความผิดพลาดและจะส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในธุรกิจเพื่อสังคม

1.2 ปกป้องความเป็นมนุษย์ภายใต้การปฏิบัติงานในห้อง์การ

สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดจากการทำงานของชุมชนบ้านชาวหลวง คือ ตำแหน่งของผู้ปฏิบัติงานในแต่ละส่วนของชุมชน มีความหลากหลายของผู้คนซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งในการปกป้องสิทธิความเป็นมนุษย์ของผู้ปฏิบัติงานไม่ให้ถูกลดทอนลง (Welford, 2005) ซึ่งจะส่งผลให้เปิดความรู้สึกละเลยและอุดมการณ์ที่จะปฏิบัติงานเพื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป

1.3 การสนับสนุนโดยตรงสำหรับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

การคำนึงถึงสังคมก่อนเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับธุรกิจเพื่อสังคม โดยสิ่งเหล่านี้จะมาจากจิตสำนึกภายในชุมชน ซึ่งผู้บริหารชุมชนบ้านชาวหลวงได้ให้การสนับสนุนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในธุรกิจ โดยมอบนโยบายในการส่งเสริมรูปแบบหรือแผนงานที่สร้างความยั่งยืนให้กับสังคมโดยรวม (Welford, 2005) ด้วยสิ่งเหล่านี้จะสามารถทำให้เป็นผลดีต่อภาพลักษณ์และยังเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนสร้างสรรค์ผลงานที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

1.4 โปรแกรมการศึกษาเพื่อสนับสนุนบุคลากรในชุมชน

การพัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากรเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่สำคัญ เพราะนอกจากชุมชนจะขับเคลื่อนด้วยโมเดลทางธุรกิจแล้ว คนในชุมชนที่มาขับเคลื่อนในแต่ละส่วนงานเป็นส่วนประกอบที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการนี้ ชุมชนได้พัฒนาโปรแกรมและกำหนดหลักสูตรที่จำเป็นแก่ชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม (Welford, 2005) ทั้งการเสริมสร้างสมรรถนะการปรับเปลี่ยนทัศนคติ และเทคนิคหรือรูปแบบโมเดลด้านธุรกิจเพื่อสังคมใหม่ๆ ซึ่งจะทำให้บุคลากรมีความสามารถเพิ่มขึ้น ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และยังส่งผลโดยตรงกับชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในธุรกิจเพื่อสังคม

1.5 โปรแกรมจากภายนอกเพื่อส่งเสริมสังคมและประเด็นพัฒนาที่ยั่งยืน

หน่วยงานภายนอกที่เกิดจากความร่วมมือเป็นสิ่งที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับธุรกิจเพื่อสังคม เนื่องจากโมเดลธุรกิจเพื่อสังคมเป็นสิ่งใหม่บางครั้งอาจยังไม่เคยถูกทดสอบจากที่ใดมาก่อน ทำให้อาจเกิดปัญหาเวลาที่น่าไปปฏิบัติจริงกับสังคม เพราะจะเกิดตัวแปรแทรกต่างๆ ที่ไม่ได้คำนึงถึง ฉะนั้น ชุมชนบ้านชาวหลวงได้ผสมผสานโปรแกรมเพื่อขอรับการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งส่งผลให้เกิดมุมมองที่หลากหลายโดยส่วนใหญ่จะมุ่งเป้าไปที่ประโยชน์ชุมชนเป็นหลัก (Welford, 2005) โดยปรับส่วนประกอบต่างๆ และเจาะจงประเด็นการพัฒนาที่เน้นความสำคัญของชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมด้านความชัดเจนในการเป็นผู้ประกอบการสังคมของชุมชนบ้านชาวหลวง

2.1 ความอยู่ดีมีสุขของสังคม – ความอยู่ดีมีสุขทางเศรษฐกิจ

ธรรมชาติของการดำเนินธุรกิจเป็นสิ่งที่ก่อกวนอย่างมากสำหรับผู้ประกอบการที่พยายามพัฒนาสังคมและบริหารจัดการธุรกิจภายในชุมชน ซึ่งมองผิวเผินอาจเป็นความขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิงจึงจำเป็นต้องหาจุดตรงกลางที่มีความพอเหมาะในการปฏิบัติ พื้นฐานการประกอบธุรกิจจะเน้นทางเศรษฐกิจมาเป็นอันดับแรก ถึงกระนั้นชุมชนบ้านชาวหลวงได้มีการเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ประกอบการสังคมทำให้มีการคำนึงถึงความอยู่ดีมีสุขของสังคมมาก่อน (Monica and Alistair, 2011) ในปัจจุบันถึงแม้ว่าความอยู่ดีมีสุขของชุมชนจะได้รับความสนับสนุนที่มากกว่าซึ่งคำนึงถึงผลลัพธ์ทางชุมชนมาก่อนเป็นส่วนใหญ่ ทำให้นวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนบ้านชาวหลวง จะมีพื้นฐานมาจากความจำเป็นทางสังคมเป็นอันดับแรก

2.2 นวัตกรรม – ความสอดคล้อง

ความหมายของนวัตกรรมคือสิ่งใหม่ นอกจากนั้นในด้านธุรกิจเพื่อสังคมนวัตกรรมยังเป็นวิธีใหม่และเป็นทางที่กำลังได้รับการปฏิบัติมากขึ้น แต่ในทางตรงข้ามกลับได้รับการตอบสนองน้อยกับความต้องการของชุมชน โดยส่วนใหญ่สิ่งที่เกิดในชุมชนบ้านชาวหลวงมาจากบริบทในพื้นที่ รวมไปถึงความต้องการของบุคลากรในชุมชนนั้นๆ ซึ่งบางครั้งให้ความสนใจนำนวัตกรรมมาแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยยังคงปฏิบัติในรูปแบบเดิม (Monica and Alistair, 2011) แต่ในขณะเดียวกันความสอดคล้องคือสิ่งที่ได้รับความคาดหวังจากชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติให้มีความสอดคล้องไปตามบริบท ซึ่งอาจมองได้ว่าสังคมดังกล่าวมีความรู้ความเข้าใจในการแก้ปัญหาและอาจรวมไปถึงความเป็นมืออาชีพในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง

2.3 การมีความเป็นอิสระ – การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

การให้โอกาสในการดำเนินงานอย่างอิสระ เป็นสิ่งที่ไม่ได้มีความสำคัญที่จะส่งผลให้มีความพอเพียงต่อสิ่งต่างๆ ที่ได้รับ โดยชุมชนบ้านชาวหลวงมีการทำงานร่วมกันซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกยอมรับมากกว่าปล่อยให้เป็นอิสระ โดยสิ่งที่ค้นพบคือการปฏิบัติงานแบบพึ่งพาอาศัยกันจะมีประสิทธิภาพและแสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าในความสำเร็จสำหรับงานต่างๆ ที่ต้องการทำ แต่สิ่งนี้จะปัญหาและทำให้มีความขัดแย้งกับการเป็นอิสระของพวกเขา เนื่องจากบริบทของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันไป (Monica and Alistair, 2011) เพราะฉะนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งชุมชนบ้านชาวหลวงได้ให้ความเข้มข้นต่อผู้ที่จะมาปฏิบัติงาน โดยสังเกตจากองค์ประกอบหลายๆ ด้านรวมกัน เพื่อให้ได้บุคคลที่ใช้และพร้อมขับเคลื่อนการปฏิบัติงานต่างๆ ไปตามแนวทางที่วางไว้

3. ปัจจัยที่สนับสนุนศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการสังคมของชุมชนบ้านชาวหลวง

3.1 ความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ

สิ่งที่สำคัญในการพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคมนอกจากความตั้งใจและแหล่งทุนส่วนบุคคลแล้ว หากผู้ประกอบการรายใหม่ที่ไม่มีความรู้ในการหาแหล่งทุนหรืออาจไม่มีเครือข่ายมากในช่วงเริ่มต้น ความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง (Janelle, 2010) ซึ่งปัจจุบันมีหลายหน่วยงานให้ความช่วยเหลือชุมชนบ้านชาวหลวง เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เช่น อพท. แต่ด้วยการสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์อาจยังไม่เป็นที่รู้จักมาก ซึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จในธุรกิจและเป็นประโยชน์ต่อสังคมตามที่ตั้งใจ

3.2 พื้นฐานทางสังคม

ในแต่ละบริบทต่างๆ ล้วนแต่มีความต่างอย่างหลากหลาย พื้นฐานทางสังคมก็เช่นกัน ในบริบทหนึ่งอาจเหมาะสมกับรูปแบบธุรกิจอย่างหนึ่ง (Janelle, 2010) แต่ถึงกระนั้นก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมชุมชนบ้านชาวหลวงได้มีการประเมินศักยภาพหรือประโยชน์ที่เป้าหมายจะได้รับซึ่งได้คำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยตรงกับผู้มีส่วนได้เสียและยังเป็นการยืนยันอีกประการหนึ่งว่าธุรกิจเพื่อสังคมของชุมชนบ้านชาวหลวงมีความเข้มแข็งเหมาะสมกับบริบท

3.3 ความหลากหลายในการร่วมมือ

ความร่วมมือจากหลายภาคส่วนเป็นสิ่งสำคัญ ธุรกิจเพื่อสังคมที่ดำเนินด้วยตนเองเพียงลำพัง อาจไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยมีปัจจัยที่หลากหลายเข้ามาประกอบ ซึ่งการร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางจะทำให้เกิดความมั่นคงและแข็งแรง (Janelle, 2010) โดยปัจจุบันชุมชนบ้านชาวหลวงได้หันมาให้ความสนใจการผสมผสานความร่วมมือมากขึ้น ทำให้เห็นถึงการเพิ่มสมรรถนะหรือขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจชุมชน

3.4 หน่วยงานที่รวมคนที่มีความตั้งใจที่จะเป็นผู้ให้

การประสบความสำเร็จในสิ่งใดก็ตามความตั้งใจเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมซึ่งมีผลกระทบต่อคนส่วนมาก จึงทำให้ชุมชนบ้านชาวหลวงพัฒนาสิ่งเหล่านี้มาจากบุคคลที่มีทัศนคติที่ตรงกัน มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งจะสามารถทำให้เข้าใจกันได้ง่ายในการดำเนินงานและเป็นการลดปัญหาการขัดแย้งต่างๆ ในการทำงานส่งผลให้สามารถพัฒนางานตามโมเดลธุรกิจที่วางไว้ไปข้างหน้าได้อย่างรวดเร็ว (Janelle, 2010)

3.5 โครงสร้างของผู้มีส่วนร่วมกับผู้ได้เสียในชุมชน

การพัฒนาธุรกิจในรูปแบบมีชุมชนที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมจะสามารถสร้างความยั่งยืนได้อย่างมาก (Janelle, 2010) ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องคำนึง

ถึงสิ่งนี้เป็นสำคัญ ซึ่งชุมชนบ้านชาวหลวงได้ดำเนินธุรกิจโดยมีการวางโครงสร้างของชุมชนในสังคมที่สามารถเข้าไปดำเนินงานและส่งผลถึงการประกอบธุรกิจอีกทางหนึ่ง

3.6 การให้ความสำคัญต่อผลที่จะเกิดขึ้น

การคำนึงถึงผลลัพธ์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งถ้ามีการวางแผนเป้าหมายที่ชัดเจนสามารถวัดผลสำเร็จจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้นั้น ก็เป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนศักยภาพของธุรกิจเพื่อสังคมนั้นได้เป็นอย่างดี ชุมชนบ้านชาวหลวงจึงคำนึงถึงผลลัพธ์และผลกระทบรอบข้างอย่างถี่ถ้วน เพราะในสิ่งที่ทำนั้นมีผลต่อสังคมรอบข้าง ว่าส่งผลทั้งในด้านดีและไม่ดี มากน้อยเพียงใด อันจะนำมาสู่ประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นต่อสังคม (Janelle, 2010)

3.7 การมุ่งเน้นในกิจกรรมเพื่อสังคม

การดำเนินธุรกิจสิ่งที่สำคัญคือการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยธุรกิจเพื่อสังคมนั้นจำเป็นต้องระบุเป้าหมายอย่างชัดเจนในกิจกรรมเพื่อสังคม และควบคุมการดำเนินการต่างๆ ให้เป็นไปตามรายละเอียดแผนงานที่กำหนดไว้ ซึ่งสิ่งจำเป็นต้องวัดผลลัพธ์ต่างๆที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ทางสังคม เพราะฉะนั้นการกำหนดกิจกรรมต่างๆ จึงต้องเป็นสิ่งที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมในทางที่ดี (Janelle, 2010) ชุมชนบ้านชาวหลวงได้คำนึงถึงผลกระทบ โดยเน้นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้มีส่วนได้เสียในสังคมนั้นแล้ว จะยังทำให้กิจกรรมเพื่อสังคมเกิดความยั่งยืนอีกด้วย

ข้อสรุปเชิงวิชาการ

จากการศึกษาผู้วิจัยได้สรุปประเด็นข้อค้นพบที่เป็นปัจจัยเกี่ยวกับการเป็นธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านชาวหลวง จังหวัดน่าน ประเทศไทย มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ข้อสรุปเชิงวิชาการปัจจัยเกี่ยวกับการเป็นธุรกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่สนับสนุนการเป็นผู้ประกอบการสังคมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน		
การสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมที่มาจากภายใน	ความชัดเจนในการเป็นผู้ประกอบการสังคม	สิ่งสนับสนุนศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการสังคม
- ความเท่าเทียมทางโอกาสและการปฏิบัติตามแผนงาน - ปกป้องความเป็นมนุษย์ภายใต้การปฏิบัติงานในองค์กร	- ความอยู่ดีมีสุขของสังคม : ความอยู่ดีมีสุขทางเศรษฐกิจ - นวัตกรรม : ความสอดคล้อง - การมีความเป็นอิสระ : การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน	- ความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ - พื้นฐานทางสังคม - ความหลากหลายในการร่วมมือ

ปัจจัยที่สนับสนุนการเป็นผู้ประกอบการสังคมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน		
การสร้างควมรับผิดชอบ สังคมที่มาจากภายใน	ความชัดเจนในการเป็น ผู้ประกอบการสังคม	สิ่งสนับสนุนศักยภาพ การเป็นผู้ประกอบการสังคม
- การสนับสนุนโดยตรงสำหรับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน - โปรแกรมการศึกษาเพื่อสนับสนุนบุคลากร - โปรแกรมจากภายนอกเพื่อส่งเสริมสังคมและประเด็นพัฒนาที่ยั่งยืน		- หน่วยงานที่รวมคนที่มีความตั้งใจที่จะเป็นผู้ให้ - โครงสร้างของผู้มีส่วนร่วมกับผู้ได้เสียในชุมชน - การให้ความสำคัญต่อผลที่จะเกิดขึ้น - การมุ่งเน้นในกิจกรรมเพื่อสังคม

ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันเป็นยุคที่โลกต้องตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละบุคคล โดยที่ความมั่งคั่งอาจไม่ได้จำกัดความหมายอยู่เพียงแค่ความร่ำรวยเงินทองอีกต่อไป แต่อีกทางหนึ่งอาจหมายถึงการได้อยู่ในสังคมที่ดี ซึ่งพอจะมีหลักฐานให้เห็นบ้างแล้วจากพฤติกรรมของผู้บริโภคและนักลงทุนในปัจจุบัน นอกจากนั้นประเด็นด้านคุณภาพและความพึงพอใจส่วนตัวด้าน “ความรับผิดชอบต่อสังคม” ก็ได้เริ่มถูกนำมาใช้เป็นมาตรวัดในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าหรือร่วมลงทุนกับบริษัทอีกด้วย ดังนั้น สิ่งที่เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้วิจัยคงเป็นสิ่งที่สามารถช่วยกันส่งเสริมให้การดำเนินธุรกิจทางการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ควรที่จะคำนึงถึงต้นทุนทางสังคมเป็นอันดับแรกในสิ่งที่สำคัญจึงเป็นการที่ส่งเสริมและผลักดันให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองขึ้นเป็นผู้ประกอบการในลักษณะธุรกิจชุมชน (Community Business) หลังจากนั้นความมั่นคงในรูปแบบที่เรียกว่ายั่งยืนจะเป็นสิ่งที่ตามมา โดยจากนี้ผู้วิจัยจะได้นำปัจจัยที่พบไปทดลองใช้กับชุมชนอื่นๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2547). “ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีในการพัฒนาประเทศ,” บรรณสาร มศก.ท. (19) : 1 เมษายน – กันยายน, 2547.

Abbott, T. (2000). Unfinished business. Work for the Dole Co-ordinators’

Conference, 26 July 2000 Publisher, Melbourne.

Botsman, P., & Latham, M. (eds.). (2001). The Enabling State: People Before

Bureaucracy. Sydney: Pluto Press.

- Centre for Corporate Public Affairs. (2000). **Corporate Community Involvement: Establishing a Business Case**. Centre for Corporate Public Affairs in conjunction with the Business Council of Australia, Melbourne.
- Church, K., Fontan, J. M., Lachance, E., & Shragge, E. (2000). **Re-inventing the Trojan horse: Non-profit businesses attack labour market exclusion**. Canadian Social Work Review, 17(1), 131–143.
- Defourny, J. (2001). **Introduction—from third sector to social enterprise**. In D. Borzaga, J. Defourny, S. Adam, & J. Callaghan (Eds.), The emergence of social enterprise, London: Routledge.
- Hechavarria, D. M., & Reynolds, P. D. (2009). **Cultural norms & business start-ups: the impact of national values on opportunity and necessity entrepreneurs**. International Entrepreneurship and Management Journal, 5(4), 417–437.
- Henton, D., Melville, J., & Walesh, K. (1997). **The age of the civic entrepreneur: Restoring civil society and building economic community**. National Civic Review, 86(2), 149–156.
- Janelle, A. (2010). **A Comparative Analysis of the Global Emergence of Social Enterprise**. Voluntas Journal, 21, 162-179.
- Monica, D., & Alistair, R. (2011). **Ambivalence and ambiguity in social enterprise: narratives about values in reconciling purpose and practices**. International Entrepreneur Management Journal, 7, 93–109.
- Pearson, N. (2001). **Rebuilding indigenous communities**. In P. Botsman, & M. Latham (Eds.), The Enabling State: People Before Bureaucracy. Annandale, NSW: Pluto Press.
- Powell, M., & Barrientos, A. (2004). **Welfare regimes and the welfare mix**. European Journal of Political Research, 43(1), 83–185.
- Salamon, L., Sokolowski, S. W., & Anheier, H. K. (2000). **Social origins of civil society: An overview**. In (Eds.), Working Paper of the Johns Hopkins comparative nonprofit sector project no. 38, The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, Baltimore.

- Seanor, P., & Meaton, J. (2008). **Learning from failure, ambiguity and trust in social enterprise.** Social Enterprise Journal, 4(1), 24–40.
- SIMONS R [Internet] (2001), **Social enterprise: Partnership for Sustainable Change.** Paper Presented at the National Social Policy Conference, Social Policy Research Centre, University of New South Wales.
http://www.sprc.unsw.edu.au/nspc2001/papers/Paper6_1.pdf (accessed 10 March 2017).
- Taylor, I. (2003). **Limits of market society: European perspectives.** In H. Steinert, & A. Pilgram (Eds.), Welfare Policy from Below, Page 13 – 24.
- Welford, R. (2005). **Corporate Social Responsibility in Europe and Asia: Critical Elements and Best Practice.** Corporate Social Review, 13, 31–47.
- Zahra, S. A., Gedajlovic, E., Neubaum, D., & Shulman, J. (2009). **Typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges.** Journal of Business Venturing, 24(5), 519–532.